॥ હરિઃૐ ॥

'પૂજ્ય શ્રીમોટાની બેઠક' હરિઃૐ આશ્રમ, સુરત

પૂજ્ય શ્રીમોટાનો

ઇચ્છિત દેહત્યાગ

(ગઝલ)

શરીરમાં છેક અવતરવા તને દિલ પ્રાર્થના મુજ છે,
પ્રગટ ત્યાં અવતરી પૂર્ણ શરીરને સાબદું કરજે.

'જીવનસૌરભ', પૃ. ૧૯૦ - શ્રીમોટા

(ગઝલ)

જીવનને કોઈ પણ ક્યાંયે કશું વયનું ન લફરું છે,
અનંતાનંત, શાશ્વત ને અખંડ ભવ્ય જીવન છે.

શરીરને માત્ર આયુષ્ય, જીવન લીધે શરીર આ છે,
બધું પ્રત્યક્ષ સાકાર થતું જે તે શરીર લીધે.

જીવન જે પ્રકૃતિનું તે બધી વૃત્તિ-રમતનું છે,
જીવનમાં ચેતનાનો જે નર્યો આનંદ ભરપૂર છે.

જીવન ખંડિત નથી ક્યાંયે, જીવનમાં ભાગલા ના છે,
અસ્ખલિત શી જીવનગંગા સદાકાળ વહેતી છે!

અવ્યક્ત ભાવ હરિનાનું જીવન તો વ્યક્ત લક્ષણ છે,
જીવનમાંથી જીવનમૂળ અનુભવવાનું મળતું છે.

'જીવનઘડતર', પૃ. ૨૮૭ - શ્રીમોટા

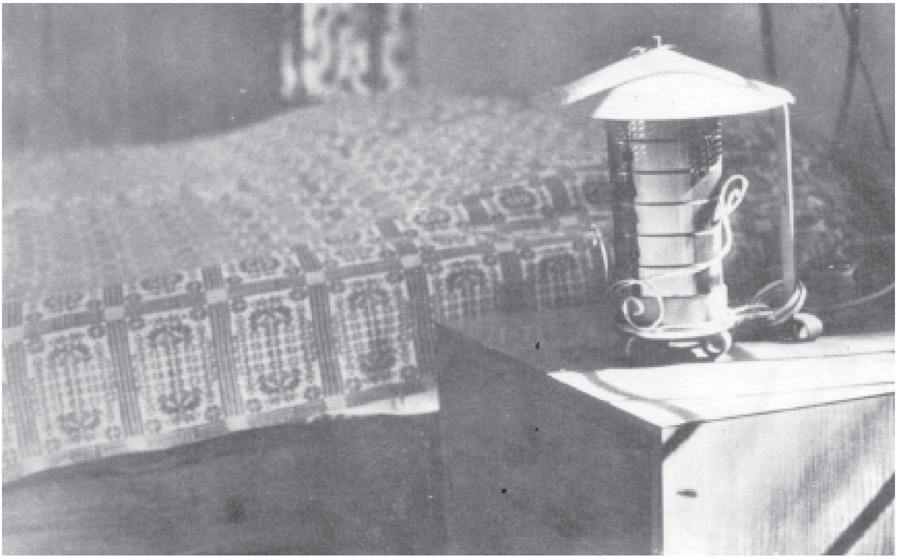

ઈચ્છામૃત્યુનો વધુ એક પ્રસંગ

મહાભારતની વિરલ વિભૂતિ વંદનીય ભીષ્મ પિતામહના ઈચ્છામૃત્યુનો પ્રસંગ આપણે સૌ જાણીએ છીએ. ત્યાર બાદ આવા ઈચ્છામૃત્યુના અન્ય કોઈ પ્રસંગની જાણકારી નથી.

૨૦મી સદીના ગુજરાતના સંત શિરોમણિ પૂજ્ય શ્રીમોટાએ અગાઉથી ઈચ્છામૃત્યુનો સંકલ્પ કરી, તેનું સ્વહસ્તે લખાણ કરી, તેમના અંતેવાસીને આપી તા. ૨૨-૭-૧૯૭૬ - સાંજે ૪.૨૦ વાગ્યે દેહ છોડવાની વિધિ શરૂ કરી તા. ૨૩મીની પૂર્વરાત્રિએ ૧.૨૫ વાગ્યે દેહ છોડ્યો.

આવો, આપણે આ વિરલ સંત વિભૂતિના સ્વૈચ્છિક દેહત્યાગના પ્રસંગને જાણી, વંદન કરી, તેમને સાચા સ્વરૂપે ઓળખી, હૃદયસ્થ કરીએ.

હરિઃૐ આશ્રમ, (સ્થાપના વર્ષ ૧૯૫૬)
કુરુક્ષેત્ર મહાદેવના મંદિરની બાજુમાં,
જહાંગીરપુરા, રાંદેરરોડ,
સુરત - ૩૯૫૦૦૫
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૭૬૫૫૬૪,
૨૭૭૧૦૪૬
E-mail : hariommota1@gmail.com
તા. ૧૫મી ઑગસ્ટ, ૨૦૧૦

ટ્રસ્ટીમંડળ,
હરિઃૐ આશ્રમ, સુરત

॥ હરિઃૐ ॥

દેહત્યાગ પહેલાંની પૂર્વભૂમિકા

૧૯૭૫ના રામનવમીના અમદાવાદના ટાઉન હૉલના ઉત્સવમાં પૂજ્ય શ્રીમોટાએ જાહેર કર્યું, 'હવે, મારે કોઈ ઉત્સવ ઊજવવા દેવો નથી.હું હવે અમદાવાદ આવવાનો નથી. હવે, કોઈ મને મળવા કરવા આશ્રમે આવશો નહિ.' આશ્રમના મુલાકાતીઓને પણ નિશ્ચિત સમય સિવાય મળતા નહિ. જ્યારે એમને લાગ્યું કે એમનું શરીર 'લોકકલ્યાણનાં કાર્યોમાં' આવી શકે એવું નથી ત્યારે શરીરનો 'આનંદપૂર્વક' ત્યાગ કરવાનું નક્કી કર્યું.

દેહત્યાગનો નિર્ણય

સામાન્ય રીતે એકાદ અપવાદ સિવાય પૂજ્યશ્રી વર્ષોથી ગુરુપૂર્ણિમા સમયે દક્ષિણ ભારતમાં કુંભકોણમ્ આશ્રમે રહેતા. ત્યાંનાં સ્વજનો ગુરુપૂર્ણિમા ત્યાં જ પૂજ્યશ્રીની હાજરીમાં ઊજવતાં, પરંતુ ૧૯૭૬ની જુલાઈ માસની ગુરુપૂર્ણિમા ઉપર પૂજ્યશ્રીએ કુંભકોણમ્ જવાનું બંધ રાખ્યું. ઘણા લાંબા સમયે ગુરુપૂર્ણિમાએ પૂજ્યશ્રી સુરત આશ્રમે હોય એવો પ્રસંગ આવ્યો. એમણે તો ગુરુપૂર્ણિમાને દિવસે કોઈક અજ્ઞાત સ્થળે જવાનું વિચારી રાખેલું. આથી, ગુરુપૂર્ણિમા ઉપર આવતાં ઉત્સુક એવાં અનેક મુંબઈ-અમદાવાદનાં સ્વજનોને એમણે ના કહેવડાવેલી, પરંતુ સુરતનાં સ્વજનોએ પૂજ્યશ્રીને વિનંતી કરી કે ગુરુપૂર્ણિમાના શુભ દિવસે ઘણાં વર્ષો પછી આપ અહીં છો, તો તમે તે દિવસે આશ્રમમાં જ રહો તો સારું. પૂજ્યશ્રીએ તેમનાં સમાજોત્થાનનાં કાર્ય માટે સારી એવી રકમ મળતી હોય, તો પોતે સવારના સાડા સાત વાગ્યા સુધી રોકાવાની સંમતિ આપી. સુરતનાં સ્વજનોએ બાવન હજાર રૂપિયા એમનાં ચરણે ધરવાનો પ્રસ્તાવ રજૂ કર્યો. આવેલાં નાણાંની રકમ રૂ. ૮૫/- હજાર થઈ.

નિર્ણય ઠેલાયો

તે દિવસે ધોધમાર વરસાદ હતો. સુરત શહેરનો બધો જ વાહનવ્યવહાર ખોરવાઈ ગયો હતો. આવી પરિસ્થિતિમાં પણ અઢીસો-ત્રણસો સ્વજનો સવારના છ વાગ્યે સુરત આશ્રમે પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે હજાર હતાં. પ્રાર્થના થઈ. ગુરુવંદના માટે બધાં લાઇનમાં ઊભાં હતાં. ધોધમાર વરસાદમાં સાડા સાત વાગ્યે પૂજ્યશ્રીને મોટરમાં બેઠેલા જોતાં બધાં આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયાં. એમણે તો નિશ્ચિત સમયે આશ્રમ છોડ્યો. તા. ૧૧-૭-૧૯૭૬.

સુરત આશ્રમેથી નીકળ્યા બાદ કડોદરાને રસ્તે કોસંબાનો પુલ તૂટેલો હોવાથી એમને પાછા ફરવું પડ્યું. પાછા ફરતાં કડોદરાને બદલે ભૂલથી વરાછારોડ ઉપર આવી ગયા. વરાછારોડ અને સુરત વચ્ચેના ગરનાળાથી આગળ એક ગલીમાં થઈ શહેરમાં પ્રવેશ કરવા જતાં કાદવ-કીચડવાળા પાણી ભરેલાં ખેતરમાં ગાડી ફસાઈ ગઈ. બધાંએ મદદ કરી અને મોટરને બહાર ખેંચી કાઢી. આખરે ચારેક કલાક બાદ સુરત આશ્રમે ૧૨ વાગ્યે પાછા આવ્યા. સુરત આશ્રમના પ્રમુખ શ્રી હસમુખભાઈ રેશમવાળાને પૂજ્યશ્રીએ કહી રાખ્યું હતું કે વડોદરાથી જો કોઈ પહેલી ટ્રક આવે તો રોડ ચાલુ થયાની જાણ અમને તરત કરજો. એવી ખબર મળ્યાથી બીજે દિવસે તા. ૧૨મી જુલાઈએ સવારે છ વાગ્યે સુરત આશ્રમેથી નીકળ્યા. વડોદરા શહેરમાંથી પાણી હજુ ઓસર્યાં ન હતાં. પોલીસ કોઈ પણ વાહનને આગળ જવા દેતી ન હતી, પરંતુ વડોદરાના માજી મેયર શ્રી લલિતભાઈએ પૂજ્ય શ્રીમોટાને ગાડીમાં જોયા અને આગળ જવા દેવાની વ્યવસ્થા કરી, પરંતુ છાણી આગળ ખૂબ પાણી ભરાયેલાં

હોઈને એ રસ્તો બંધ હોવાથી પૂજ્યશ્રીએ ગાડી પોતાના સ્વજન એલેમ્બિકવાળા શ્રી રમણભાઈ અમીનને ત્યાં લેવડાવી. શ્રી રમણભાઈ અમીનને ત્યાં અર્ધો કલાક રોકાઈને એમના પુત્ર શ્રી ચિરાયુભાઈને રસ્તો બતાવવા પાઈલટકાર તરીકે આગળ રાખ્યા અને પાછળના રિફાઈનરીવાળા રસ્તે ફર્ટિલાઈઝર પાસે હાઈવે ઉપર નીકળ્યા. આગલે દિવસે શ્રી રામભાઈને આવવાનું કહેલું એટલે તેમને ત્યાંથી ડૉ. કાંતાબહેન તથા શ્રી રામભાઈને નડિયાદ આશ્રમે સેવામાં રાખવા સાથે લઈને સાંજે સાત વાગ્યે આશ્રમે આવ્યા. સવારના છ વાગ્યાના નીકળેલા સાંજે સાત વાગ્યે આશ્રમે પહોંચવાથી આખા દિવસના પ્રવાસનો ભારે શ્રમ પૂજ્યશ્રીને અનુભવવો પડ્યો અને પછીના બેત્રણ દિવસ સુધી એમની સુખાકારીને એ બાધક નીવડ્યો.

તબિયત કથળી

આવી નાદુરસ્ત તબિયત હોવા છતાં તા. ૧૩, ૧૪ અને ૧૫મી જુલાઈએ તો પૂજ્ય શ્રીમોટાએ આશ્રમમાં નિયમિત આવનાર સ્વજનોને મળવા પણ દીધાં. તા. ૧૬મી જુલાઈએ પ્રોસ્ટેટનું દર્દ વધુ ઉગ્ર બન્યું. ૩૬ કલાક સુધી પેશાબ ન થયો. આથી, પૂજ્યશ્રીની ‘ના’ હોવા છતાં કાંતાબહેન પોતે ડૉક્ટર હોવાથી પોતાની જવાબદારી સમજી નડિયાદના પ્રખ્યાત યુરોલૉજિસ્ટ ડૉ. વીરેન્દ્રભાઈ દેસાઈને બોલાવવાનું નક્કી કર્યું. કામ વસમું હતું. તે દિવસે શેઢી નદીમાં ભારે પૂર હતું. મુખ્ય રસ્તાને જોડતા આશ્રમના તમામ રસ્તા ઉપર એક માથોડું પાણી હતું. આખરે આશ્રમના પાછળના રસ્તે ઢીંચણસમા કાદવ ખૂંદતાં કેટલીયવારે ડૉ. કાંતાબહેન મુખ્ય રસ્તા ઉપર પહોંચ્યાં. ત્યાં આશ્રમના દરરોજના મુલાકાતી સ્વજન શ્રી વિષ્ણુભાઈ પટેલ

મોટર લઈને જતા હતા. ડૉ. કાંતાબહેન, વિષ્ણુભાઈની મોટરમાં ડૉ. વીરેન્દ્રભાઈ પાસે પહોંચ્યાં. પાછળને રસ્તે ઢીંચણસમા કાદવ-કીચડ અને પાણી ખૂંદતાં ડૉ. વીરેન્દ્રભાઈ આશ્રમમાં આવ્યા. એમણે કૅથેટર મૂક્યું અને થોડોક પેશાબ કરાવ્યો. બીજે દિવસે તા. ૧૮મીએ પણ ડૉ. વીરેન્દ્રભાઈ આવ્યા. ત્યાં સુધીમાં કૅથેટર દ્વારા અઢી-ત્રણ લિટર જેટલો પેશાબ એકત્રિત થયો હતો. ત્યાર બાદ પૂજ્યશ્રી હળવા થયા. એમના શરીર ઉપરના સોજા ઓછા થઈ ગયા.

દેહત્યાગની પૂર્વે

૧૯મી જુલાઈએ પૂજ્યશ્રીએ આશ્રમનો લેટરહેડ માગ્યો. શ્રી નંદુભાઈને બોલાવ્યા અને તેમની હાજરીમાં સવારે સાડા દસ વાગ્યે એક પત્ર લખ્યો અને એમના ચશ્માંઘરમાં મૂક્યો. તા. ૨૦-૨૧મીએ સવારે આશ્રમે આવનાર તમામને ૧૦ મિનિટ મળવાની છૂટ અપાઈ. તા. ૨૧મીએ સાંજે પૂજ્ય શ્રીમોટાએ નડિયાદ આશ્રમમાં પૈડાંખુરશીમાં પોતાને ફેરવવા માટે રાજુભાઈને કહ્યું અને ફરતાં ફરતાં સૂચના આપી કે 'આ નાહવાનું ટબ જેનું છે તેને તું પહોંચાડી દેજે.' ત્યારે રાજુભાઈએ કહ્યું, 'મોટા, આપણે પાછા આવીએ ત્યારે જોઈશેને?' ત્યારે વાતને વાળી લેતાં પૂજ્યશ્રીએ જવાબ આપ્યો, 'ત્યારે પાછું મંગાવી લઈશું.'

તા. ૨૨મી જુલાઈએ સમયપત્રક મુજબ ફાજલપુર જવાનું હતું. વહેલી સવારના બેઅઢી વાગ્યાથી પૂજ્ય શ્રીમોટાએ ડૉ. કાંતાબહેનને ઉઠાવવા માંડ્યા. પોતે ઉતાવળ કરાવીને તૈયાર થઈ ગયા અને બીજાં બધાંને ઉતાવળ કરાવીને પાંચ વાગ્યે નીકળ્યા. તે સમયે ધોધમાર વરસાદ વરસતો હતો. એટલે ચાર ખૂણે ચાર જણે

તાડપત્રી ધરીને એમને ગાડીમાં બેસાડ્યા. સાથે શ્રી રામભાઈ અને શ્રી નંદુભાઈ હતા. રાજુભાઈ પણ ડૉ. કાંતાબહેનની ફિયાટ ગાડીમાં હતા. ડૉ. કાંતાબહેનની ગાડી પાઇલટકાર તરીકે આગળ જતી હતી. રોડ ઉપર જેવા ચડ્યા કે આશ્રમની તમામ લાઇટ બંધ થઈ ગઈ. ગ્રીડમાંથી સીધી લાઇન મળેલી હોવાથી આવું બંધ થઈ જવું શક્ય ન હતું. આથી, આશ્રમવાસીઓને કશાંક અઘટિતનાં એંધાણ વર્તાયાં. મહાગુજરાત હૉસ્પિટલ આગળ અને કૉલેજરોડ ઉપર પાણી હોવાને કારણે સંતરામ વિઠ્ઠલ કન્યાવિદ્યાલયને રસ્તે જે ફાટક આવે છે ત્યાંથી બહાર જતાં હાઈવે ઉપર નીકળ્યા. કેટલીક જગ્યાએ ઘણાં પાણી હતાં. ડૉ. કાંતાબહેનની ફિયાટ ગાડી એ પાણીમાંથી કેવી રીતે હેમખેમ નીકળી, તેનું આશ્ચર્ય હજી પણ ડૉ. કાંતાબહેન અનુભવે છે. રસ્તે કારમાં પૂજ્ય શ્રીમોટાએ દેહ છોડવા અંગે શ્રી રમણભાઈની સંમતિ તરત જ મેળવી લેવા શ્રી નંદુભાઈને કહ્યું અને જો કદાચ તેઓને ખચકાટ હોય, તો સુરત આશ્રમ જઈને દેહ છોડવો. (સુરત આશ્રમ, શહેરથી છ માઈલ દૂર છે.) શ્રી રમણભાઈ તથા શ્રીમતી ધીરજબહેન સવારે છ વાગ્યે સ્વાગત માટે ફાજલપુર હાજર હતાં. ફાજલપુર પહોંચીને શ્રી નંદુભાઈએ શ્રી રમણભાઈને પૂજ્ય શ્રીમોટાએ સૂચવ્યા પ્રમાણે વાત કરી. આ હકીકત સાંભળતાં જ પ્રથમ તો શ્રી અમીન સ્તબ્ધ બની ગયા, પણ એમણે તરત જ જણાવ્યું કે 'આ ઘર પૂજ્ય શ્રીમોટાનું છે. એમની જેમ ઇચ્છા હોય તેમ તેઓશ્રી કરી શકે છે.'

વહેલી સવારે જ પૂજ્ય શ્રીમોટાએ પોતાનાં ચશ્માં, ઘડિયાળ અને કંઠી શ્રી રામભાઈ પટેલ મારફત શ્રી નંદુભાઈના ટેબલ ઉપર

પહોંચાડ્યાં ! સામાન્ય રીતે તેઓશ્રી આ વસ્તુઓ તેમની પાસે રહેલ વ્યક્તિને સાચવવા આપે. કદી પણ શ્રી નંદુભાઈના ટેબલ ઉપર આ વસ્તુઓ આવેલી નહિ. આથી, શ્રી નંદુભાઈને કંઈક નવીન તો ભાસ્યું જ. શ્રી નંદુભાઈ પૂજ્ય શ્રીમોટા પાસે ગયા.

પૂજ્ય શ્રીમોટાએ પોતાનો નિર્ણય જણાવ્યો કે આજે ચાર વાગ્યા પછી દેહ છોડવાની વિધિ શરૂ કરાશે. મને કોઈએ બોલાવવો નહિ અને સ્પર્શ કરવો નહિ.

શ્રી નંદુભાઈએ રજૂઆત કરી, ‘આજે આવી વરસાદની હેલી છે, તો ચિતા વગેરે સળગાવવામાં મુશ્કેલી પડશે. મહી નદીમાં પણ ભારે પૂર છે. બેત્રણ દિવસ રોકાઈ જાઓ તો ?’ પૂજ્યશ્રીએ મક્કમ અવાજે જવાબ આપ્યો, ‘અગ્નિસંસ્કાર કરવાનું ન ફાવે, તો દેહને નદીમાં પધરાવી દેજો.’ અને અંગ્રેજીમાં ભારપૂર્વક બોલ્યા, **‘This is not a matter of discussion.’** **(આ હવે ચર્ચાનો વિષય નથી.)**

પૂજ્ય શ્રીમોટાનો તથા આશ્રમવાસીઓનો સવારે દસ વાગ્યે જમવાનો નિયમ. પૂજ્ય શ્રીમોટા, એ દિવસે તે સમયે જમ્યા નહિ. બાકીનાં સૌએ જમી લીધું. શ્રી રમણભાઈ જમીને ઑફિસે ગયા. બપોરે ત્રણ વાગ્યે શ્રી રમણભાઈ અમીન ફાજલપુર આવ્યા ત્યારે તેમનાં સંતાનો ફાજલપુર હતાં. પૂજ્ય શ્રીમોટાએ તેઓ સાથે વાતો કરી. ખબર અંતર પૂછ્યા. ફાજલપુરમાં પૂજ્ય શ્રીમોટા હોય ત્યારે પરિવારના સભ્યો આવે અને મળી જાય. સંતાનો વિદાય થયાં. કોઈને કશું જ જણાવવામાં આવેલું નહિ. પૂજ્ય શ્રીમોટા વરંડામાં સૂતેલા. તે દિવસે જ યોગાનુયોગે ફાજલપુરના ફાર્મ હાઉસને **‘હરિસ્મૃતિ’** તરીકે વ્યક્ત કરતી આરસની તકતી આવી. પૂજ્ય શ્રીમોટાએ તેને હૃદય પાસે અડાડી પ્રણામ કર્યા અને તે દરવાજાના

સ્તંભ ઉપર લગાડાઈ. બરાબર ચાર વાગ્યે તેઓશ્રીએ કહ્યું, 'મને હવે અંદર લઈ જાઓ.'

સૂવાના ઓરડામાં પૂજ્ય શ્રીમોટાને સુવાડ્યા પછી તેઓશ્રીએ એકલા શ્રી નંદુભાઈને બોલાવ્યા અને પોતાની પાસેનાં લખેલાં પાનાં આપ્યાં. તેઓશ્રીએ આ પાનાં ઉપરનું લખાણ બપોરના ત્રણ વાગતાં પહેલાં લખેલું. તે લખાણ તેઓશ્રીએ સૂતાં સૂતાં પડખું ફેરવીને લખેલું હતું. ઉપરાંત, બીજી કેટલીક લખેલી ચિઠ્ઠીઓ આપી. પાંચસાત મિનિટ શ્રી નંદુભાઈ સાથે વાતો કરી.

તે વખતે શ્રી નંદુભાઈએ કોઈ આંતરિક સાહજિક પ્રેરણા દ્વારા પૂજ્ય શ્રીમોટાને કહ્યું, 'હું તમારા પછી આશ્રમોમાં જ રહીશ અને આશ્રમો સંભાળીશ.' પૂજ્યશ્રીએ આંખો દ્વારા સંતોષ પ્રગટ કર્યો. પૂજ્યશ્રીના દેહની હયાતી બાદ એકબે વર્ષમાં આ આશ્રમોનો કારભાર વ્યવસ્થિત કરી લઈ કુંભકોણમ્ આશ્રમે કાયમ માટે રહેવા જતા રહેવું. આ વાતના સંદર્ભમાં પૂજ્યશ્રી સાથેના આખરી મિલનમાં એ ધન્ય પળે શ્રી નંદુભાઈનો નિર્ણય કેવી રીતે બદલાયો અને ઓચિંતો કેમ વ્યક્ત થયો એનો સભાન ખ્યાલ શ્રી નંદુભાઈને બિલકુલ ન આવ્યો. તદ્દન સાહજિક રીતે એ બની ગયું. એમાં પૂજ્યશ્રીની કોઈ અકળ લીલા કેમ ના હોય !

શ્રી નંદુભાઈએ વાત પૂરી કર્યા બાદ, અન્ય પાંચેય જણને અંદર બોલાવ્યાં : (૧) શ્રી રમણભાઈ અમીન (૨) શ્રીમતી ધીરજબહેન અમીન (૩) શ્રી રામભાઈ પટેલ (૪) શ્રીમતી ડૉ. કાંતાબહેન પટેલ (૫) શ્રી રાજુભાઈ પટેલ. એ વખતે શ્રી નંદુભાઈએ પૂજ્ય શ્રીમોટાને પૂછ્યું, 'મોટા, તમને પેશાબ માટે આ કૅથેટર મૂકી છે અને પ્લાસ્ટિકની કોથળી બાંધી છે, તે કાઢી લઈએ ?'

પૂજ્ય શ્રીમોટાએ 'ના' કહીને જણાવ્યું કે 'એને ન કાઢશો. એ તો મારી 'જીવનસંગિની' છે !' પછી છેલ્લે માત્ર એટલું જ કહ્યું, 'હવે મને બોલાવશો નહિ અને અડશો નહિ. તમારે બહાર જવું હોય તો બહાર જઈ શકો છો.' આમ કહી બરાબર ૪-૨૦ મિનિટે તેઓશ્રીએ આંખ મીંચી. શ્રી નંદુભાઈ, પૂજ્ય શ્રીમોટાના માથા પાસે એક સ્ટૂલ ઉપર બેસી આંખો બંધ કરી 'હરિઃૐ'નો જપ કરવા લાગ્યા. આઠ કલાક પસાર થયા ત્યારે શ્રી નંદુભાઈને સહજ પ્રેરણા થઈ કે પૂજ્ય શ્રીમોટા ૧-૩૦ વાગ્યે શરીર ત્યજી દેશે.

રાતના સાડા બાર વાગ્યે ડૉ. કાંતાબહેને પૂજ્ય શ્રીમોટાની નાડીના ધબકારા ગણ્યાં હતાં. ૩૦-૩૫ સુધીના નાડીના ધબકારા હતા. બરાબર ૧-૧૫ વાગ્યે શ્રી રામભાઈએ સહેજ શરીરનું સ્પંદન થતું જોયું. બરાબર ૧-૨૫ વાગ્યે નાડીનો ધબકાર બંધ થયો એમ નોંધાયું. તરત જ સ્ટે'થસ્કોપ્થી હૃદય ધબકાર જોયા તો હૃદય બંધ પડી ગયેલું. શરીર ઉપર કોઈ ઉગ્ર ચિહ્ન વરતાયું નહિ. હોઠ સહેજ ખુલ્લા થઈ ગયેલા. ભીષ્મ પિતામહના ઇચ્છામૃત્યુની વાત વાંચેલી, પણ રોગોની બાણશય્યા ઉપર પોઢેલા પૂજ્ય શ્રીમોટાનો આ ઇચ્છામૃત્યુનો પ્રસંગ આપણી હયાતીમાં બન્યો એ એક અનોખી ઘટના છે. જે સંદેશાઓ અને પત્રો મોકલવાના હતા, તે શ્રી નંદુભાઈએ લખવાની શરૂઆત કરી.

વસિયતનામું

અંતિમ ક્રિયા કરવામાં પૂજ્યશ્રીના આદેશને માન આપવાનું હતું. તા. ૧૯-૭-૧૯૭૬ના રોજ હરિઃૐ આશ્રમ, નડિયાદના

લેટરહેડ ઉપર લખેલા પત્રમાં આદેશ હતો, તે એક વસિયતનામા જેવો છે અને લાક્ષણિક ઢબે લખાયેલો છે.

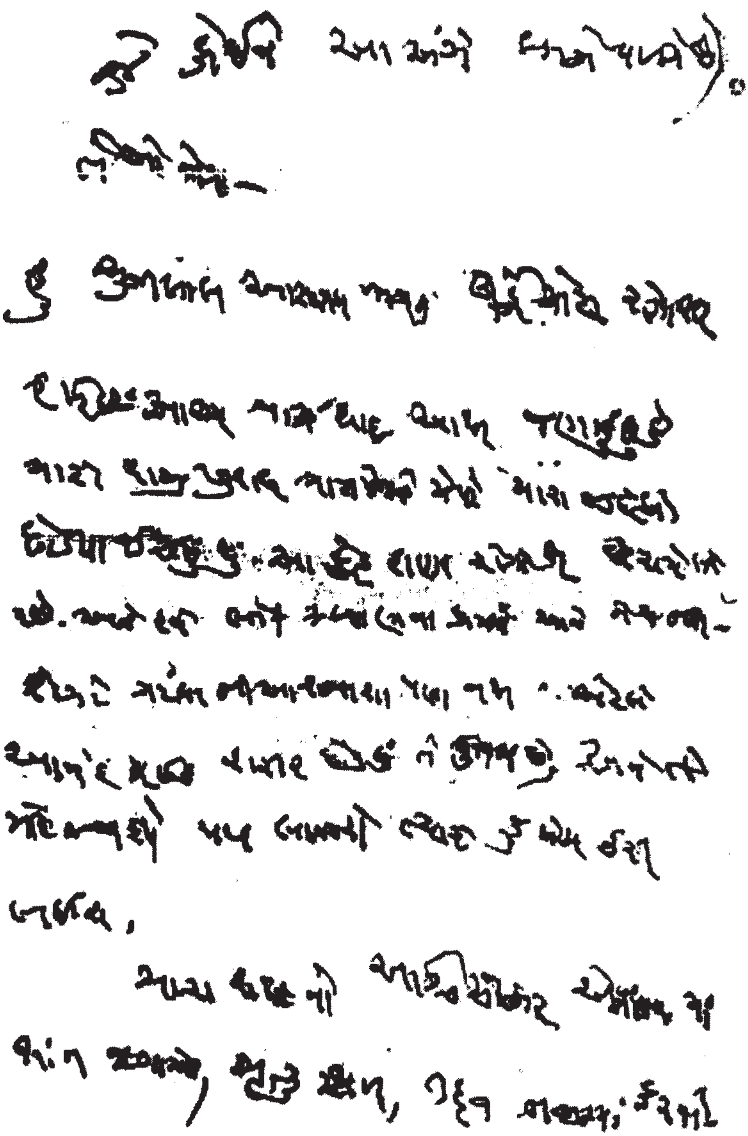

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

જે કોઈને આ અંગે લાગેવળગે છે તેઓ જોગ :-

હું, ચૂનીલાલ આશારામ ભગત ઉર્ફે 'મોટા', રહેવાસી હરિઃૐ આશ્રમ, નડિયાદ. આથી, જણાવું છું કે મારી રાજીખુશીથી મારી પોતાની મેળે મારા જડદેહને છોડવા ઈચ્છું છું. આ દેહ ઘણા રોગોથી ઘેરાયેલો છે અને હવે લોકકલ્યાણનાં કામમાં આવે તેમ નથી. રોગો મટવાની આશા પણ નથી. એટલે આનંદપૂર્વક શરીર છોડવું તે ઉત્તમ છે અને તે માટે યોગ્ય પળ લાગશે ત્યારે હું એમ કરી લઈશ.

મારા શરીરનો અગ્નિસંસ્કાર એકાંતમાં શાંત જગાએ, મૃત્યુસ્થળની તદ્દન નજીકમાં કરવો અને તે પણ આપ છ જણની હાજરીમાં જ કરવો. ઘણાં ભેગાં કરવાં નહિ, તેમ મારા સેવકોને હું ફરમાવું છું.

મારાં અસ્થિને પણ નદીમાં પૂરેપૂરાં પધરાવી દેવાં.

મારા નામનું ઈંટ-ચૂનાનું કોઈ સ્મારક કરવું નહિ. મારા મૃત્યુ નિમિત્તે જે કંઈ નાણાભંડોળ ભેગું થાય, તેનો ઉપયોગ શાળાના ઓરડા બાંધવામાં કરવો.

- **ચૂનીલાલ આશારામ ભગત ઉર્ફે 'મોટા'**

તા. ૧૯-૭-૧૯૭૬

શ્રી રમણભાઈનું ફાર્મ હાઉસ મહી નદીના પશ્ચિમ કાંઠાની ઊંચી ભેખડ ઉપર છે. એ ભેખડ ઉપર બાંધેલો ઓવારો ગયા વર્ષે તૂટી ગયેલો. કોઈક દિવ્ય સંકેત અનુસાર ૧૯૭૬ના મે મહિનામાં નદીએ જવાની એ દોઢ ફૂટની કેડી અઢી ફૂટ જેટલી પહોળી કરી. બે માણસ જોડાજોડ સહેલાઈથી જઈ શકે એવા રસ્તારૂપે શ્રી રમણભાઈએ બનાવડાવી હતી. એટલે ફાર્મના કંપાઉંડની બહાર ગયા વિના જ સીધા નદી તટે ઊતરી શકાય એવું હતું. મૃત્યુસ્થળની તદ્દન નજીક અગ્નિસંસ્કાર કરવાના પૂજ્યશ્રીના આદેશનું આ રીતે પાલન થયું. સૂવાના ઍલ્યુમિનિયમના, વજનમાં હલકા ખાટલામાં પૂજ્યશ્રીના

શરીરને નીચે લઈ જવામાં આવ્યું. એ પહેલાં શરીરને માત્ર 'સ્પંજ' કરવામાં આવેલું. ઘીનો દીવો કે અગરબત્તી પણ કરાયેલાં નહિ કે સુખડનું કાષ્ઠ પણ ન હતું. મહી નદીનું પાણી ઝડપથી ચડતું હોવાથી મૂળ નક્કી કરેલી જગ્યા બદલીને થોડા ઉપરના ભાગમાં લાકડાં એકઠાં કરીને, નદી કિનારાના ભાગનું લેવલિંગ કરીને, ચિતા ગોઠવવાનું કામ ફાર્મના વ્યવસ્થાપકે ઘણી જ કુનેહ-કુશળતાથી કરેલું. સવારે ૯-૧૦ મિનિટે (તા. ૨૩મી જુલાઈ, ૧૯૭૬) પૂજ્ય શ્રીમોટાના શરીરને ચિતા ઉપર સુવાડ્યું. ત્યારે શ્રી રામભાઈએ કહ્યું કે 'મોટા તો નાગાબાવાની જમાતના હતા. એમણે તો સંસારીનો વેશ ધારણ કરેલો. માટે, આટલી લુંગીની પણ શી જરૂર ?' રામભાઈની આ વાત સ્વીકારાઈ. પૂજ્ય શ્રીમોટાને વીંટાળેલી લુંગી લઈ લેવાઈ. અંતિમ અગ્નિસંસ્કાર શ્રી રમણભાઈના હસ્તે થયા. બે કલાક અને દસ મિનિટમાં પૂજ્ય શ્રીમોટાનો દેહ સંપૂર્ણપણે માટીમાં ભળી ગયો. ફરમાન મુજબ અસ્થિ-રાખ વગેરે પાવડાથી ખેંચીને નદીમાં 'પૂરેપૂરાં' પધરાવી દીધાં.

(તા. ૨૨-૭-૧૯૭૬ના રોજ પૂજ્ય શ્રીમોટાએ લખેલા છેલ્લા પત્રો)

(૧)

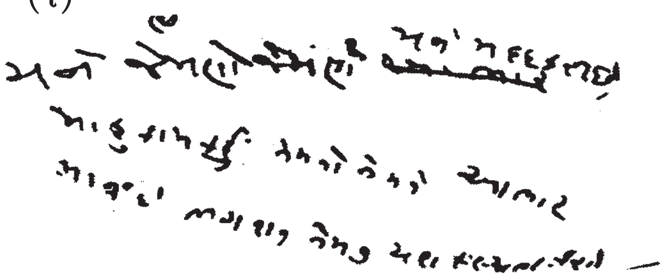

'જેમણે જેમણે મને મદદ કરી છે, મારું કામ કર્યું છે, તેમનો તેમનો આભાર માનું છું. ભગવાન તેમનું યશ-કલ્યાણ કરો.'

(૨)

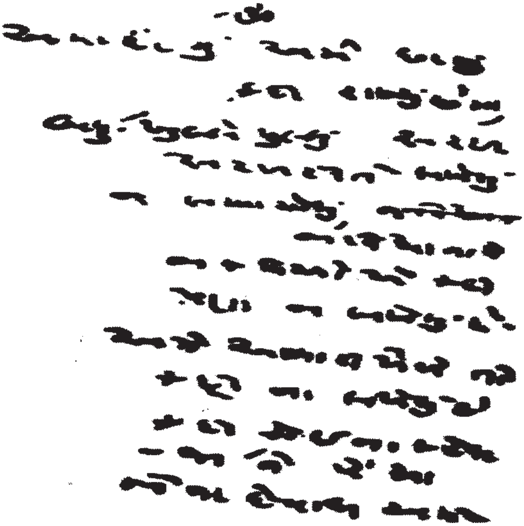

અમારાનું અમે છાનું રાખ્યું છે ના,
બધું ખુલ્લે ખુલ્લું સરળ સરળ રીતે લખેલું,
ન લખાયેલું, ન વિદ્વાનોએ ન કવિઓએ
કદી પણ ન લખેલું છે.
અમે અમારી મેળે તો કદી ના લખેલું છે.
કદી કોઈના કહેવાથી-ને પૈસા તેના દેવાથી,

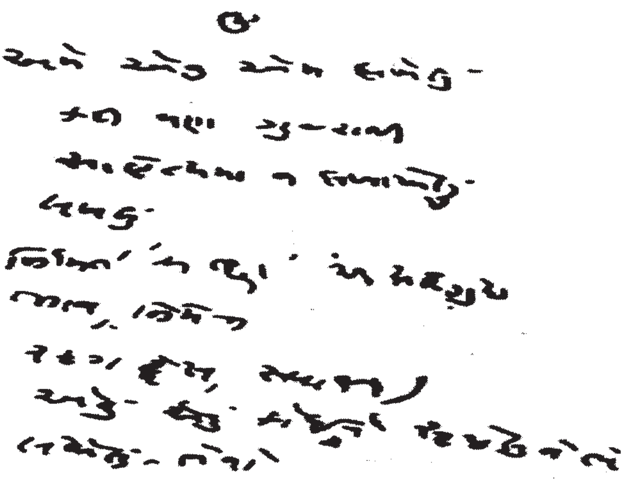

અમે એનું એમ લખેલું.
કદી પણ ગુજરાતી સાહિત્યમાં ન લખાયેલું લખેલું.
('નિમિત્ત', 'શ્રદ્ધા', 'શ્રીસદ્‌ગુરુ', 'ભાવ', 'રાગદ્વેષ', 'સ્વાર્થ')
એવું એવું કોઈને સૂઝેલું ને લખેલું. તેનો

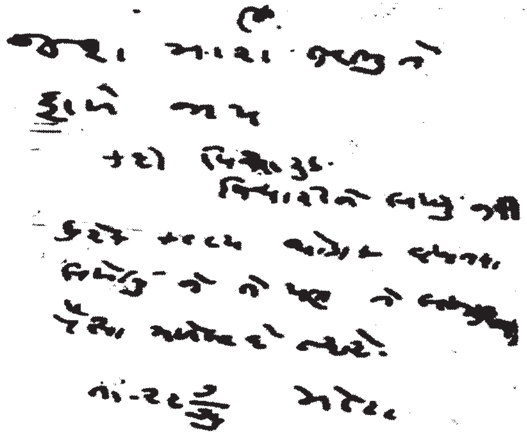

જશ મારા પ્રભુને ફાળે જાય.
કદી વિચારીને લખ્યું નથી.
દરેક કાવ્ય થોડાક વખતમાં લખેલું,
ને તે પણ લખાણના પૈસા મળેલા છે ત્યારે.
તા. ૨૨-૭-૧૯૭૬ મોટા

(૩)

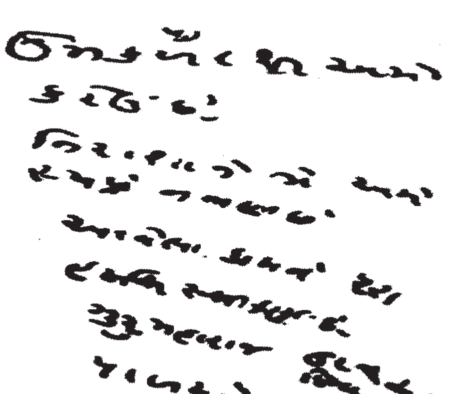

'ઉમળકાથી અમે કરેલું છે,
નિરાશાને તો અમે સ્વપ્ને ન જાણી છે,
આવેલા કામને પૂરા હર્ષથી સ્વીકાર્યું છે,
ગુરુમહારાજ હુકમને આનંદથી પાળ્યો.'

પૂજ્ય શ્રીમોટાએ પોતાના પાર્થિવદેહ દ્વારા જે અક્ષરદેહ અવતાર્યો એના છેલ્લા શબ્દો ગુરુમહારાજની મહત્તા અને મહિમા વર્ણવે છે. એ શબ્દો આ પ્રમાણે છે :-

(૪)

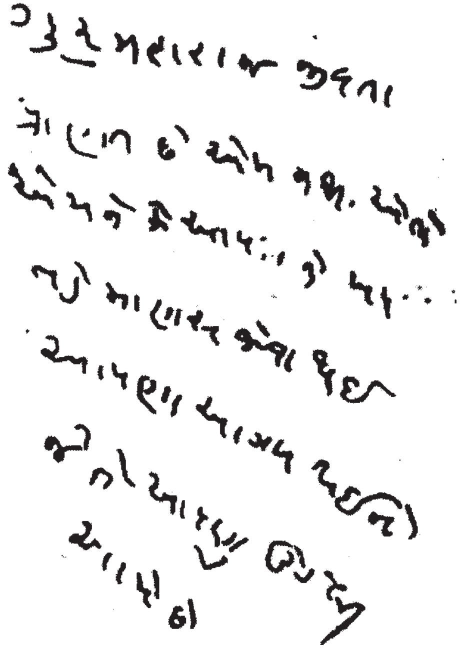

'ગુરુમહારાજ જીવતા પ્રાણી છે એમ નથી. એ તો એમને કે આપણને ખપ પડે માણસ જેવા થઈ આપણા આગળ થઈને જે તે આપણું ઉકેલી આપે છે. ખરે વખતે ખરા વખતના ભક્તનું ન અટકી રાખે છે. નિજના ભક્તનું કામ

કદી પણ ન અટકાવે છે.'

ગુરુમહારાજ એ 'ચેતન'નો પર્યાય છે. એમની કળા ન્યારી છે. 'આપણું ગમે તે' ગુરુ કરી આપશે એવી વેવલી માન્યતાને દૂર કરીને, પૂજ્ય શ્રીમોટાએ સ્પષ્ટ કર્યું છે કે જ્યારે એમને એટલે કે ગુરુમહારાજને ખપ પડે કે આપણને એમનો ખપ પડે (જો આર્તભાવે અને આર્દ્રભાવે આપણે દિલથી પોકાર પાડીએ તો) ત્યારે માણસ જેવા થઈ, આપણી આગળ થઈને તેઓશ્રી આપણું ઉકેલી આપે છે.

ગુરુમહારાજ અનુભવમૂલક ચેતનનું વ્યક્ત રૂપ છે. માત્ર કોઈ જીવતા માનવીનું ગજું નથી. આ પંક્તિઓ દ્વારા પૂજ્ય શ્રીમોટાએ સૌને પોતાના તરફથી અભયવચન લખી આપ્યું છે.

છેલ્લી બે પંક્તિમાં તો પૂજ્ય શ્રીમોટાના ટકોરાબંધ શબ્દો જાણે પરમ આનંદના અનુભવના ટંકારરૂપે આપણા કાનમાં રણકી રહે છે. ગુરુમહારાજના આવા ભક્ત થવું એ તો દોહ્યલું છે. જીવનની એ તો સર્વોચ્ચ અવસ્થા છે-આધ્યાત્મિક જીવનનું એ તો ગૌરીશિખર છે.

આમ છતાં આવા ચેતનનિષ્ઠ આત્માને દિલથી પાડેલો પોકાર એળે જતો નથી, પરંતુ એમની 'જે તે ઉકેલી' આપવાની કળા એમની કૃપા વિના કળાય નહિ !

આ અંત નથી, પણ અનંત છે, જે પૂર્ણ હોય એની પૂર્ણાહુતિ કેવી ?

'ભગતમાં ભગવાન', પદરજ અને 'અંતિમ ઝાંખી'માંથી સંકલિત

II હરિઃૐ II

॥ હરિઃૐ ॥

પૂજ્ય શ્રીમોટાનાં વચનામૃત

શરીર માત્ર ‘મોટા’ ના, ‘મોટા’ તો કોઈ ઑર છે,
‘મોટા’ની ભક્તિ લાગતાં, ‘મોટા’ને ઓળખી શકો.

❊ ❊ ❊

‘મોટા’ એમનું એમ કદીયે ના થવાય છે,
તપ, ત્યાગ, તપશ્ચર્યા એવું કૈં કરવું પડે.

❊ ❊ ❊

જે જે કંઈ કમાતા હો, ધરો તે પ્રભુને પદે,
ભાર ના રાખશો માથે કશાનોય કશા વિશે.

❊ ❊ ❊

આપો હરિને જે તમે, હરિ તે આપતો પાછું,
હરિ સવાયું આપે છે, એવો હરિ ઉદાર છે.

❊ ❊ ❊

ન આધાર કશો જેને જીવનમાં કોઈનોય છે,
સ્મરણ જેવો જીવન બીજો ન બળિયો કોઈ ટેકો છે.

❊ ❊ ❊

પ્રભુનું નામ લીધા તે સતત કરજો હૃદયમાંહે,
પ્રભુ સારું બધું કરશે હૃદય વિશ્વાસ ધરજો તે.

❊ ❊ ❊

વફાદાર હરિ જેવો જગે કોઈ માનવી ના છે,
હરિ ના માનવી તોયે બને ભક્તને માટ તે.

મુદ્રક : અર્થ કોમ્પ્યૂટર્સ
મુદ્રણશુદ્ધિ : જયંતીભાઈ જાની
ડિઝાઈનર : મયૂર જાની.